

4. PROPOSTA DIDÀCTICA PER A NENS DE CINC ANYS

Aquesta proposta s'elabora per poder-la dur a terme en algunes aules de nens de cinc anys i després fer una anàlisi de la seva aplicació. L'exposició que es presenta vol posar de relleu les seves característiques principals i facilitar l'aplicació a l'aula dels criteris que s'han d'explicitat en els apartats anteriors.

4.1 Plantejament general

Amb aquesta proposta didàctica es vol recollir el que s'ha exposat en el marc teòric i molt especialment els aspectes que per la meua experiència son més nous en el treball dut a terme amb nens d'aquesta edat.

Destaquen especialment els aspectes següents:

- ♦ El concepte de música que es vol transmetre en el sentit de considerar-la *so humanament organitzat* (Blacking, 1994). Aquesta apreciació comporta que les creacions de nens i educadores tinguin també el valor de música i se les consideri com a tals.
- ♦ La forma d'agrupar els blocs musicals que conformen el programa separant el que he definit com a materials musicals dels elements que constitueixen la música.

Quadre 4.1 Blocs de treball musical

Materials musicals	Elements constitutius de la música
Cançons	So
Obres musicals	Ritme
Produccions i creacions pròpies	Estructures
	Plans sonors

- ♦ Donar un lloc prioritari a les produccions creatives de nens i educadores, de manera que formin part del procés i esdevinguin materials per facilitar vivències i aprenentatges.
- ♦ Basar l'aplicació de la proposta en la interacció de forma que les educadores tinguin plena consciència que les decisions dels implicats han de variar en funció de les actuacions dels altres com a conseqüència de compartir el fet de viure i gaudir de la música.

Les característiques principals d'aquesta proposta didàctica són:

- ♦ Basar les activitats musicals en l'escolta, la creació i la interpretació.
- ♦ Aquestes tres activitats fer-les tant a partir dels elements bàsics de la cultura –cançons i obres musicals– com de la pròpia experimentació.
- ♦ Proposar els elements constitutius de la música que es pretén que els nens descobreixin en les obres musicals, practiquin en les cançons, i utilitzin i combinin en la pròpia experimentació sonora. Aquests elements han d'enriquir, ordenar i guiar totes les activitats musicals.
- ♦ Seleccionar uns materials –cançons, obres musicals, instruments, grafies– que facin possible la pràctica de l'escolta, la interpretació i la creació i alhora facilitin la descoberta, identificació i manipulació dels elements musicals seleccionats.
- ♦ Proposar una metodologia que condueixi els aprenentatges a partir de la interacció, basant les activitats en el fer i el parlar.

Continguts musicals

Els continguts musicals que han d'integrar el programa d'educació musical per l'etapa d'educació infantil són:

- 1 – Materials musicals: cançons, obres musicals, produccions dels nens i educadores.
- 2 – Elements constitutius de la música: sons, ritmes, estructures i plans sonors.

A continuació especifico els objectius i les orientacions didàctiques de cada apartat. També apunto les estratègies didàctiques i les condicions materials que són més rellevants per a l'orientació de la proposta.

4.2 Les cançons

Objectius

- 1 – Viure experiències col·lectives i individuals d'interpretació musical.
- 2 – Educar la utilització de la veu per fer música i molt especialment l'afinació.
- 3 – Exercitar la pràctica i el reconeixement de la regularitat rítmica i la direccionalitat melòdica.
- 4 – Captar les característiques melòdiques, rítmiques i estructurals d'algunes cançons.
- 5 – Utilitzar els sons, els ritmes, les estructures i els plans sonors aplicats a les cançons amb finalitats creatives.
- 6 – Familiaritzar-se amb la grafia musical.

Orientacions didàctiques

Pel que fa als dos primers objectius (1 i 2) es practicarà el cant col·lectiu i es tractarà d'aconseguir la màxima qualitat i participació. Es cuidarà la presentació de les cançons, els moments d'assaig, la seva repetició, procurant en tot moment que el fet de cantar agradi als nens i que vagin prenent consciència dels hàbits i les actituds que els permeten participar de la interpretació col·lectiva de la música.

Es donaran recursos perquè tots els nens aprenguin totes les cançons i també per estimular-los a cantar-les sols.

Per assolir els objectius 3 i 4 s'organitzaran activitats de marcar la pulsació, seguir les cançons amb mímica, identificar motius melòdics o rítmics, picar el ritme de les cançons, dibuixar la direccionalitat, fer exercicis d'audició interior, etc.; per a aquests objectius tot el treball que es farà entorn de les partitures de les cançons serà d'una gran ajuda.

Pel que fa a l'objectiu cinquè, es pretén que les cançons permetin aplicar els continguts de so, ritme, estructures i plans sonors amb objectius creatius, a partir d'activitats col·lectives ateses per l'educador.

Es practicarà especialment l'acompanyament de cançons i s'hi posaran començaments, interludis i finals, buscant riquesa de recursos rítmics i sonors i també es crearan ambients sonors suggerits per l'aire o el caràcter de les cançons, la temàtica, les onomatopeies, etc.

Aquestes activitats han de permetre poder parlar de música i dels criteris que permeten triar oportunament les formes d'acompanyar les cançons o de crear els ambients sonors que ens suggereixin i han de col·laborar a facilitar que els nens estableixin relacions entre les obres musicals i les seves creacions a partir de la utilització de recursos compositius orientats, en la mesura que calgui, per l'educador i acotats pels contextos musicals de les cançons.

Objectiu 6: amb les activitats de lectura, també practicades col·lectivament, es pretén que els nens creïn les seves pròpies estratègies per anar descobrint la grafia del llenguatge musical i també que inventin les seves pròpies partitures.

Les activitats es realitzaran al voltant d'unes quantes cançons seleccionades expressament per a aquest objectiu. S'ampliaran les partitures per fer a partir d'elles activitats col·lectives de descoberta progressiva tant de les seves característiques musicals com de la seva representació gràfica. Després es deixaran al racó de música a fi que els nens les segueixin practicant.

Aquestes activitats també han de permetre la pràctica de la regularitat i la direccionalitat.

Criteris de selecció de les cançons

- Elaborar un repertori que permeti la pràctica del cant col·lectiu i l'execució d'activitats a partir de les melodies, els ritmes i les estructures que formen aquestes cançons. Es tindrà en compte el repertori que habitualment ja es canta a les escoles.
- Seleccionar les cançons del repertori de les quals hi ha la partitura ampliada. Es presentarà la partitura molt ampliada de vuit cançons per fer-ne activitats col·lectives molt diverses. Se'n treballaran quatre amb més constància i profunditat.

Les característiques melòdiques, rítmiques i estructurals que n'aconsellen la selecció són les següents:

Quadre 4.2 Característiques de les cançons seleccionades

	Melodia	Ritme	Estructura
<i>La vaca del pastor</i>	–Escala de graus conjunts. –Notes repetides. –Salt d'octava.	Unitats rítmiques	
<i>L'esquirol</i> (8 compassos)	–Inici amb les notes de l'arpegi. –Notes repetides.	Unitat rítmiques	Estructura ABAC
<i>El cuc petit</i>	–Progressió melòdica. –Motius iguals i motius semblants.	Unitats rítmiques	Estructura ABAC
<i>El ble</i>	–Notes repetides. –Motius iguals i motius semblants.	Unitats rítmiques	Estructura ABAC

Les partitures d'aquestes cançons tindran diferents mides segons les activitats que se'n vulguin fer.

- Pentagrama de 7 cm. i plastificades per a activitats de lectura i observació col·lectiva (vegeu annex 8.3.1).
- Pentagrama de 1.5 cm. i plastificades per al racó de música (vegeu annex 8.3.2).
- Pentagrama de 0.8 cm. i sense plastificar per a cadascun dels nens (vegeu annex 8.3.3).

4.3 Les obres musicals

Objectius

- 1 – Gaudir de l'escolta d'obres musicals.
- 2 – Integrar inconscientment a la memòria i a la sensibilitat les melodies, els contrastes, els timbres, els ritmes i l'expressivitat d'algunes obres musicals.
- 3 – Adquirir l'hàbit d'escoltar amb curiositat a fi de poder captar alguns elements que integren les obres musicals.
- 4 – Captar els sons, els ritmes, les estructures i plans sonors en les obres musicals distingint-ne algunes característiques.
- 5 – Captar la forma com els compositors utilitzen algunes estratègies compositives.
- 6 – Utilitzar els continguts musicals descoberts en les obres, en la realització de produccions.

Orientacions didàctiques

L'educador ha de facilitar que els nens tinguin vertaderes ganes d'escoltar música tant pel caire lúdic que es pot donar a aquesta activitat, com per la satisfacció d'aprendre a descobrir en les obres musicals diferents recursos compositius que ells faran servir en les seves composicions.

Ha de guiar el procés de forma que els nens facin el pas de l'escolta a la creació.

Ha de trobar un equilibri entre l'escolta sensorial, feta només pel plaer d'escoltar i la més conscient, que ha de permetre captar i expressar verbalment el que es capta.

S'ha de dotar de recursos per reforçar els aprenentatges a través de diferents procediments: l'escolta separada dels motius que es volen identificar, la seva reproducció amb altres instruments, el moviment, la representació gràfica, la utilització d'objectes, etc.

De tots aquests recursos cal cuidar molt especialment el llenguatge a partir del qual s'han d'anar definint els conceptes, i la forma com es representen gràficament les obres.

Criteris de selecció de les obres musicals

Les obres musicals que els nens escolten haurien de ser de varietat d'èpoques i estils. Tot i això, atès que la proposta didàctica ja representa força canvis en la manera de treballar dels educadors, es mantenen les obres que ja s'escolten habitualment procurant treure el màxim partit de cadascuna pels objectius que es plantegen.

Per afavorir les activitats de creació i producció pròpia se'n seleccionen set.

A continuació s'especifiquen els criteris que van aconsellar la selecció d'aquestes obres.

Quadre 4.3 Característiques de les obres musicals seleccionades

Obres	Timbres, intensitats, altures.	Ritmes	Estructures	Plans sonors
<i>Bei Männern</i> Beethoven	Violoncel i piano.	Aire de balanceig. Melodia amb ritmes simples.	Melodia fàcil d'assimilar i recordar. Repeticions clares alternant violoncel i piano. Inici: acord separat de l'obra per un silenci.	Melodia acompanyada. Alterna el protagonisme entre tots dos instruments. Acord de si bemoll major.
<i>Dansa xinesa</i> Tchaikovsky	Fagot. Flautes/corda amb pizzicato. Carilló.	Ritme constant dels fagots. Contrast rítmic entre flautes i corda.	Melodies contrastades entre flautes i corda. Alternança entre totes dues. Final tots junts.	Obstinat constant del fagot que comença sol l'obra. Superposició de la corda i el carilló Tots junts al final
<i>Rondino</i> Telemann	Flauta dolça. Violoncel i clavicèmbal.	Pulsació molt clara.	Inici acord arpegiat separat de l'obra. Frases molt clares repetides amb estructura de rondó.	Melodies acompanyades. Acord arpegiat
			Introducció: trompeta sola fent	Melodies acompanyades de

<i>Shine</i> Dabney, Mark, Brown	Trompeta i altres instruments amb timbres de jazz.	Aire de swing.	melodia i glissando melòdics	percussió.
<i>Dansa espanyola</i> Tchaikovsky	Trompeta, corda, etc., i castanyoles. Contrast fort i fluix.	Ritme molt viu que convida a ballar.		Obstinats que acompanyen la melodia principal.
<i>L'elefant</i> Saint-Saens	Piano i contrabaix.	Mètrica ternària molt clara. Melodia fàcil de seguir rítmicament.		Melodia acompanyada amb acords.
<i>Qui té raó</i> Kabalevsky	Piano. Contrast agut i greu.	Ritme viu, fàcil de sincronitzar-hi moviments.	Diàlegs alternant aguts i greus del piano.	Diàlegs acompanyats d'acords.

4.4 Les produccions pròpies

Objectius

- 1 – Viure experiències col·lectives, en petits grups i individuals de creació musical.
- 2 – Saber utilitzar els instruments i la veu amb intencions creatives.
- 3 – Utilitzar els sons, ritmes, estructures i plans sonors amb intencions creatives.
- 4 – Utilitzar les estratègies compositives descobertes a les obres musicals per fer les pròpies produccions.
- 5 – Adquirir recursos i criteris per elaborar les pròpies creacions.

Orientacions didàctiques

Amb vistes a les produccions dels nens l'educador cuidarà especialment els aspectes següents:

- ◆ Facilitar al màxim que els nens produeixin: posar instruments a l'abast seu, estimular la seva imaginació, crear situacions oportunes, coordinar les intervencions dels nens, si cal, compartir tasques, ajudar-los a descobrir recursos, etc.
- ◆ Vetllar perquè disposin d'instruments variats i oportuns.
- ◆ Donar recursos per poder expressar gràficament les creacions.
- ◆ Vetllar per la qualitat: orientar, valorar, opinar, definir, relacionar amb les obres dels compositors, amb les produccions dels educadors, amb les dels altres nens, crear un esperit crític, ajudar a trobar recursos, fer que els nens opinin, expliquin i parlin.
- ◆ Facilitar que les creacions –col·lectives, de petit grup o individuals- tinguin ressonància en tot el col·lectiu, de forma que els nens les coneguin, les escoltin i vagin sent conscients de les seves pròpies creacions.
- ◆ Fer-les servir. Les produccions dels nens han de ser material per a l'educadora. A partir d'elles poden sorgir noves propostes, es poden treballar alguns continguts, es pot estimular l'audició d'obres musicals, etc.

Tot plegat ha d'aportar riquesa, comunicació i alegria al grup i despertar-hi actituds de participació i seguretat.

Criteris de selecció d'instruments, estris sonors, joguines de so

Els instruments i els estris sonors que es posaran a l'abast dels nens, junt amb la veu i els sons corporals, han de permetre fer i inventar música, compartint moments en els quals els sons seran els protagonistes de l'activitat.

És per això que es cuidarà tant la selecció de tots aquests instruments, com el lloc on es guarden. S'ha de facilitar que els nens en diferents moments hi puguin tenir accés i puguin fer-los sonar. Han de sentir-los seus i experimentar que poden utilitzar-los aportant les seves maneres de produir diferents sons i les seves idees sobre com combinar-los.

Cal assegurar que aquests instruments ofereixin als nens:

- 1 – Varietat de formes de fer-los sonar, o sigui que el seu so es produeixi a partir de diferents moviments: sacsejar, moure, picar, fer rodar, estirar, estripar, bufar, obrir i tancar, arrossegar, trepitjar, etc. Com que es tracta de nens de cinc anys, cal que en molts moments els moviments siguin força precisos, per exemple l'acció de picar, bufar, estripar, etc., s'ha de poder fer cada vegada amb més precisió per aconseguir el so desitjat.
- 2 – Varietat sonora. S'han de poder interpretar diferents timbres, intensitats, altures, durades. En aquest sentit és important no quedar-se solament amb els instruments escolars i fer servir estris sonors amb sons suggerents i variats (esquelles, papers, plaques d'alumini, mòbils, etc.). És important assegurar la presència d'instruments de freqüència determinada que els nens puguin dominar fàcilment. Proponem especialment carillons, harmòniques i un teclat.

Els instruments s'han de guardar sempre ordenats al racó de música i els nens han de saber quins instruments hi ha, i han d'aprendre a mantenir-los ordenats. Cada nen ha de poder aportar a aquest racó els seus instruments preferits.

L'especialista de música i la mestra han de compartir la responsabilitat d'afavorir tant la riquesa d'instruments, com l'oportunitat en la seva utilització.

4.5 Sons i silencis

Objectius

- 1 – Adquirir la consciència que el que es posa en joc en fer música són sons.
- 2 – Tenir interès per escoltar-los a la naturalesa, en ambients quotidians, fets per ells, a la música.
- 3 – Adquirir coneixement auditiu i domini motriu per distingir-los i interpretar-los i adquirir el llenguatge que permet definir-los.
- 4 – Tenir curiositat per saber com els compositors utilitzen els sons quan fan música, com creen contrastos, ritmes, estructures i plans sonors.
- 5 – Tenir interès a buscar sons nous, buscar instruments o objectes sonors per produir-los i fer les seves creacions musicals.
- 6 – Adquirir criteris per representar gràficament els sons.
- 7 – Utilitzar el so per comunicar-se.

Orientacions didàctiques

L'educador procurarà estimular l'atenció dels nens cap als sons, els de l'ambient, els de la música, els que poden produir ells i ajudarà a crear una veritable curiositat per descobrir i fer sons.

Procurarà que el so esdevingui un element de comunicació entre els nens i amb l'entorn parlant dels sons que s'escolten, d'on provenen, què ens informen, etc. (Si sentim aquests sons vol dir que... plourà, que la cuinera para la taula, que arriba algú.) També estimularà els nens a fer ambients sonors diversos per acompanyar moments de l'activitat quotidiana o crear situacions estètiques i lúdiques. (Fem sons per... despertar els titelles, fer somriure la lluna, acompanyar el cant d'un ocell, fer adormir els nens més petits de l'escola, divertir-nos, ballar, inventar música, etc.)

Propiciarà que s'expressin les sensacions que produeixen els sons: m'agraden, em fan venir son, em recorden els ocells, em fan riure.

Donarà recursos que facilitar que els sons es combinin per crear petites composicions musicals fent que aquestes activitats representin vertaderes experiències compartides i de participació.

A partir de l'escolta, la interpretació i la creació anirà definint els contrastes i facilitarà que els contrastes que s'escolten en les obres musicals s'apliquin a les cançons i s'utilitzin en les pròpies produccions.

A mesura que s'avanci s'anirà utilitzant un llenguatge per definir-los: agut–greu, fort–flaix, llargs–curts, etc.

Els instruments, els objectes sonors que es posin al seu abast tenen una importància màxima.

4.6 El ritme

Objectius

- 1 – Experimentar el plaer d'expressar ritmes diversos –regulars i irregulars– amb els sons, amb el cos, amb instruments. Adquirir riquesa de recursos per interpretar-los.
- 2 – Participar en activitats d'intercanvi en què els ritmes sonors se sincronitzin, complementin i sobreposin.
- 3 – Avançar en la capacitat de sincronitzar amb la música adaptant el propi ritme a estímuls externs.
- 4 – Captar ritmes en les obres musicals i les cançons.
- 5 – Interpretar amb correcció els ritmes de les cançons del repertori.
- 6 – Expressar amb regularitat la pulsació de la música en contextos que ho facilitin i iniciar-se en la grafia del ritme .

Orientacions didàctiques

L'educador ha de ser conscient que l'educació del ritme es desenvolupa a partir de totes les activitats musicals ja que el ritme sempre hi està present i la varietat de conductes i procediments amb què es realitzen provoquen diferents tipus de respostes en què el ritme sempre hi està implicat.

Hi ha quatre aspectes que han d'orientar l'enfocament didàctic:

- ♦ La riquesa en l'execució de seqüències sonores variant tempos, ritmes, etc. Aquest aspecte es posarà molt de manifest en les creacions dels nens a partir de la veu o els instruments. Si el nen vol crear diferents ambients sonors, ben segur que modificarà el ritme, així una música per adormir un nen petit tindrà un ritme diferent que la música de fer ballar un gegant o la de fer marxar els núvols.
- ♦ L'educador pot repetir el ritme executat pel nen amb algun altre instrument, dir-lo amb la veu, dansar-lo, etc., aquestes activitats permetran que els nens prenguin

consciència dels ritmes que interpreten. Així s'enriquirà la seva imaginació a partir de les pròpies creacions.

- ♦ La flexibilitat per sincronitzar el propi ritme a sons, músiques, altres ritmes o moviments. Moure's en escoltar música, ballar seguint els sons de la naturalesa o els que fan altres nens, establir diàlegs corporals i sonors... són activitats que comporten captar el ritme, sincronitzar-hi i expressar-lo corporalment. La pràctica d'aquestes activitats facilita la maduració del propi ritme i a partir d'una observació atenta es trobaran recursos per incidir oportunament en el seu desenvolupament.
- ♦ La reproducció de models. Reproduir models a partir de la interpretació dels ritmes dels sons de la natura, de les cançons, de les pròpies composicions o de les obres dels compositors: obstinats, ritmes lliures, seqüències d'acords, etc.
- ♦ La progressiva adquisició dels ritmes regulars i la seva representació gràfica. Totes les activitats que s'han citat poden o no basar-se en ritmes regulars, però l'educador ha de procurar que aquests hi siguin presents i que a mesura que el nen creixi vagi avançant en la seva exteriorització. En aquest sentit es cuidaran les activitats fetes al voltant de les cançons i molt especialment les que es treballen amb partitures que ens han de permetre iniciar la lectura d'esquemes rítmics, relacionar el ritme amb la seva grafia, relacionar la pulsació amb la música, escriure ritme i pulsació, etc.

4.7 Les estructures

Objectius

- 1 – En les activitats de creació, ser capaç de donar continuïtat al discurs musical i crear petites estructures amb riquesa melòdica i contrastos sonors.
- 2 – Captar alguns elements estructurals en algunes obres: melodies, formes de començar i acabar, repeticions i diàlegs.
- 3 – Identificar alguns elements estructurals en les cançons: motius, períodes, estrofa, tornada, etc.
- 4 – Adquirir criteri per trobar formes de començar i acabar les seves creacions, i per donar continuïtat al discurs sonor.

Orientacions didàctiques

Afavorir la captació d'estructures en les obres que escolten i les cançons que canten. Aquesta captació pot ser sensorial i expressar-se amb respostes corporals (la mímica de les cançons, la dansa, la sincronització de moviments a la música), amb elements plàstics (associant un element a un determinat dibuix melòdic, o a un ritme o a un instrument), acompanyant amb instruments (acompanyar cada fragment musical amb un determinat instrument), etc. També es pot verbalitzar i representar gràficament de forma que el nen en sigui conscient.

Per als nens de cinc anys és important identificar els elements estructurals que són molt fàcils d'identificar dins de l'obra, és per això que es dedicarà una atenció especial a les formes de començar i acabar la música, a les repeticions i als diàlegs.

En les activitats de creació afavorir la continuïtat del discurs musical i estimular la inspiració melòdica i la creació d'estructures relacionades entre elles que creïn dinàmiques de contrast, de suspensió i conclusió, d'alternança i repetició. Aquestes estructures han de donar unitat i coherència a les creacions musicals i afavorir el desenvolupament de les idees dels nens.

L'educador afavorirà al màxim la realització d'activitats d'intercanvi en les quals el discurs sonor interpretat amb la veu o instruments sigui el protagonista de la comunicació.

4.8 Els plans sonors

Objectius

- 1 – Captar la simultaneïtat de sons en escoltar obres musicals.
- 2 – Ser capaç de participar en activitats d'interpretació musical amb la intervenció de sons diferents. Aprendre a escoltar el resultat sonor del conjunt.
- 3 – Participar en activitats de creació musical amb sons simultanis donant protagonisme a unes determinades veus.
- 4 – Comprendre i saber participar en la realització d'acompanyaments i veus principals.
- 5 – Valdre's de recursos harmònics en fer les creacions: acords, clusters.
- 6 – Distingir la sonoritat d'alguns acords i mostrar les preferències.

Orientacions didàctiques

L'educador afavorirà que els nens captin diferents plans sonors en les obres musicals i que n'identifiquin algunes característiques.

Utilitzarà les cançons per compartir amb els nens el fet de crear altres plans sonors per acompanyar-les. Aquesta activitat la farà parlant-ne, facilitant que els nens expressin les seves idees, deixant-los escollir a partir de diferents propostes, posant al seu abast sons especialment preparats: notes marcades al teclat, carillons només amb les plaques oportunes, etc.

Igualment acompanyaran poesies, dites, embarbussaments i paraules a partir de les quals es crearan *noves músiques* que es poden escriure per poder-les repetir igual.

Crearà situacions per compartir –mestre–nens, nens–nens, tutora–mestre– el fet de fer música junts, escoltant el conjunt de sons que es creen amb l'obra musical. Pot anar demanant als nens que opinin, que diguin si el que senten els agrada, si creuen que algun instrument hauria de sonar més o menys.

Els estimularà a acompanyar els sons de la naturalesa, fer el so d'un ocell mentre s'escolta el so del vent, donar resposta sonora als trons, acompanyar els sons d'un riu, cantar mentre s'escolten les onades del mar, etc.

Els estimularà a acompanyar els sons quotidians: acompanyar els sons d'uns paletes que treballen a prop, acompanyar el so de l'olla a pressió quan bull, acompanyar la conversa de dos adults que parlen, etc.

4.9 Les estratègies didàctiques

Les estratègies que han d'orientar l'aplicació de la proposta a l'aula són les que s'han explicitat a l'inici de l'exposició de la proposta. Les concreto en els punts següents:

- ◆ Donar la mateixa importància a l'escolta, la interpretació i la creació utilitzant els procediments que han de permetre als nens realitzar aquestes activitats.
- ◆ Donar protagonisme a les produccions musicals dels nens o més aviat a la seva activitat en general, a les aportacions musicals, sonores i verbals que facin.
- ◆ Facilitar l'experimentació, la recerca sonora i la descoberta constant.
- ◆ Facilitar que captin i elaborin.
- ◆ Atendre el procés amb una constant interacció entre el que ells produeixen i la intervenció didàctica de les educadores.
- ◆ Fer col·lectives les participacions individuals dels nens.
- ◆ Facilitar que l'alumne relacioni, –per mitjà dels sons i les seves qualitats, els ritmes, les estructures i els plans sonors–, les obres musicals, les cançons i les pròpies produccions.
- ◆ Compartir un llenguatge que permeti parlar de música.
- ◆ Incorporar el nen a la grafia (com a lector i com a usuari).

Les educadores, i molt especialment l'especialista, s'han de presentar davant dels nens com un músic que comprèn la música, que li agrada i en sap fer, mostrant aquestes habilitats d'una forma que per als nens siguin evidents i comprensibles.

Un dels elements que ho han de facilitar és compartir-les amb els nens, expressant-los els recursos que es fan servir, explicitant les seves intencions. Així dirà: “em penso una manera de començar aquesta cançó que cantarem tots junts. A veure... quin instrument m'agrada? Ho faré amb el güiro. Com que m'agrada que comencem a cantar fluix, els sons que jo faré també ho seran. Ho faré curt, perquè només ens serveixi per fer més bonic el vostre començament”.

- ♦ Els ajudarà a apropiari-se d'aquests recursos: “fes-me tu una introducció. Vols que comencem fort o fluix. Com creus que t'agradarà tocar el güiro?”
- ♦ Combinarà oportunament els procediments donant la màxima importància a la imitació quan l'activitat ho requereixi –per exemple a l'aprendre una cançó–, a la recerca quan busquen sons nous, a la improvisació quan el moment ho requereixi, a la sincronització quan es treballen aspectes relacionats amb el ritme. Valorarà la importància de la repetició per facilitar que els nens puguin adquirir els diversos aprenentatges.
- ♦ Deixarà petites tasques encarregades que els nens podran fer sols o amb la mestra tutora.
- ♦ Mostrarà: com llegeix la música, com l'escriu, com la pensa, com la interpreta, i donarà als nens la possibilitat d'intervenir en tasques concretes a partir de les quals s'aniran apropiant de les estratègies que faciliten actuar amb independència.
- ♦ A mesura que els nens vagin intervenint se'ls anirà deixant llibertat i confiança ajudant-los a manejar els materials.
- ♦ Es definirà allò que per als nens és comprensible.
- ♦ S'expressaran criteris estètics referits a músiques prou conegudes pels nens.
- ♦ Crec que es podrà demostrar que en aquesta edat, aquesta participació activa dels nens en les activitats d'educació musical és possible. En alguns moments és personal, encara que en la dinàmica d'interacció que es crea hi ha molta imitació.

És també una forma d'ensenyança que fa progressar als nens i que pot aplicar-se en un plantejament habitual d'educació infantil sempre que o la mestra tutora tingui formació musical o que l'ajudi un especialista.

Els mecanismes més bàsics d'influència educativa són els següents:

- ♦ La negociació de significats, o sigui, els diàlegs. Han de permetre poder parlar de la música i dels continguts musicals donant nom als elements que es pretén que els nens descobreixin, identifiquin i utilitzin.
- ♦ El traspàs i control del nivell d'aprenentatge del professor a l'alumne. Progressivament i al llarg del procés els alumnes han d'anar adquirint un control dels continguts que els faciliti l'escolta, la interpretació i la creació amb riquesa de recursos.

4.10 El racó de música

Per poder compartir l'experiència entre nens i educadores, es crearà un espai específic: el racó de música. El racó de música és un espai de la classe bàsic i imprescindible.

Es pretén que el racó de música sigui un espai viu en el qual no solament es guardin els instruments i materials musicals sinó que també es vagi a experimentar amb els sons i a fer la música.

Perquè això passi és important que els nens sentin aquest espai com a seu, coneguin el que hi ha, i hi puguin aportar coses noves. L'han de saber fer servir. Utilitzar aquest racó per fer música representa tot un aprenentatge que s'ha d'anar assolint al llarg del curs.

Es citen alguns aspectes molt importants que cal tenir en compte:

Al racó de música hi haurà tots els materials amb els quals es pretén que els nens individualment o en petit grup, experimentin, facin música, realitzin algunes activitats.

Alguns materials, abans de deixar-los al racó de música, cal que s'hagin fet servir col·lectivament a fi que els nens els coneguin i tinguin pautes per a la seva manipulació.

Els nens han de saber que allà s'hi va a fer música, a experimentar amb el so, a observar les partitures, a realitzar les tasques que la mestra especialista proposa que els nens que vulguin realitzin.

Els materials que es posin en aquest racó o els nens ja els han de conèixer i saber com fer-los servir, o els han de representar una sorpresa a partir de la qual ells puguin investigar. Mai no hi haurà res que sigui inaccessible a les seves possibilitats manipulatives o de descoberta.

El racó de música serà un espai de comunicació entre la mestra especialista i el grup de nens i la mestra tutora de classe. Els nens, amb l'ajuda de la mestra tutora, prepararan materials –partitures per llegir, instruments nous– per a què quan vingui l'especialista els faci música a partir d'ells. L'especialista, al racó de música, hi trobarà elements preparats pels nens que permetran connectar amb les activitats musicals que aquests fan amb la mestra tutora. També seran motiu de conversa.

L'ordre en què es guardaran tots els materials ha de ser comprensible pels nens. O sigui que, si cal amb l'ajuda de les educadores, ells han de saber mantenir l'ordre en què es guarden tots els materials.

A mesura que el curs avanci hi han de poder aportar coses seves: instruments, objectes sonors, partitures escrites per ells, etc.

Al racó de música només ha de coincidir el nombre de nens que puguin organitzar-s'hi adequadament.

Algunes de les activitat que individualment o en petit grup s'hi realitzin s'han de poder mostrar a tot el grup classe.

Atès que l'activitat al racó de música és sonora i, per tant, pot molestar la resta de la classe, d'acord amb els nens s'establiran horaris i formes d'organitzar l'activitat.

4.11 Avaluació

Els criteris generals d'avaluació que han de permetre el seguiment i ajust de la pràctica es centren al voltant de la interacció i de la producció. I el recurs principal és l'observació directa centrada en l'escolta, la interpretació i producció de la música i en la verbalització.

Els elements a considerar són:

- ◆ Les actituds de participació i col·laboració, el desig de fer música i la capacitat de gaudir amb les activitats relacionades amb aquesta àrea.
- ◆ El progressiu domini dels procediments a partir dels quals s'escolta, s'interpreta i es crea la música.
- ◆ L'apropiació dels diferents continguts musicals relacionats amb els sons, els ritmes, les estructures i els plans sonors.
- ◆ L'apropiació de les estratègies que faciliten les diferents formes de fer música amb la veu o amb instruments: Cada nen sol, en petits grups o col·lectivament.
- ◆ L'avenç en la comprensió i creació de les formes gràfiques de representar la música.

III.
Plantejament, disseny
i desenvolupament
de la recerca

---

5. OBJECTE DE LA INVESTIGACIÓ

L'objecte de la investigació d'aquesta recerca és l'anàlisi del desenvolupament d'una proposta didàctica en una classe de nens de cinc anys, focalitzant l'atenció en les creacions musicals realitzades al llarg del curs pels nens, les educadores o conjuntament.

Els objectius principals de l'anàlisi són:

- ♦ Identificar les produccions musicals d'educadores i nens sorgides al llarg del curs.
- ♦ Detectar què les fa possibles.
- ♦ Demostrar que al llarg del procés aquestes produccions permeten l'aprenentatge i l'avenç en el domini dels continguts musicals.

5.1 Antecedents de la recerca i temporalització

La recerca té el seu origen en diferents treballs sobre la didàctica de la música a l'etapa d'educació infantil realitzats amb professionals relacionats amb la pedagogia musical i l'escola en el decurs dels deu darrers anys (Malagarriga, Valls, Vilar, 1992; Malagarriga i altres, 1998; Malagarriga, Gómez, 1998; Malagarriga, 1999).

En cadascun d'aquests treballs es planteja i es du a terme un aspecte referit a l'educació musical dels nens d'infantil. Els temes són els següents: l'aproximació a la grafia musical, la intervenció de l'adult en l'aprenentatge del nen, la creació musical en una classe de nens de quatre anys i el joc com a element indispensable per viure i compartir la música.

Les diferents experiències i el fet de compartir amb els mestres la programació, realització i reflexió sobre l'educació musical dels nens d'aquesta etapa ha anat aportant elements per orientar un enfocament basat en les noves tendències en educació musical. Alhora, el coneixement d'altres experiències (Frappart, 1990; Akoschky, 1998) i les orientacions aportades pels pedagogs més recents (Schafer, Paynter, Swanwick) han permès concretar els elements que han esdevingut principals en l'elaboració de la proposta didàctica així com els temes que són objecte de la recerca.

La proposta didàctica s'elabora durant el curs 1996–97 i es presenta a l'equip directiu, especialistes de música i mestres de l'etapa d'educació infantil de dues escoles que ja havien participat en algunes de les experiències citades. L'aplicació i l'anàlisi comporta un treball en equip que permet reflexionar sobre l'evolució de l'experiència i compartir la presa de decisions que marquen el seu desenvolupament.

La recerca es desenvolupa segons el calendari següent:

Juny–juliol 1997

Les especialistes de música dels dos centres, les mestres de les classes dels nens de cinc anys, i jo mateixa ens constituïm en un grup de treball que jo mateixa coordino. Es fan tres reunions en què s'expliciten les intencions de la proposta didàctica, es mostren els materials i es fa el pla de treball per aplicar la programació a l'escola durant el curs 1997–98 i fer-ne el seguiment.

Aquest grup de treball compta amb el suport de l'ICE de la UAB.

Curs 1997–98

Es du a terme el treball de camp.

El grup de treball es reuneix una vegada cada setmana durant tot el curs.

Les reunions orienten l'aplicació de la proposta didàctica, que els mestres fan a les seves classes. Alhora es fan resums i registres de les activitats per poder-ne fer un estudi posterior.

Per facilitar aquest estudi s'incorpora un membre observador al seminari i també dues alumnes d'educació musical que faran les pràctiques en aquestes aules.

Cursos 1998-2000

Es fan buidatges dels vídeos i lectures de tots els registres i se n'inicia la seva anàlisi per més que, per qüestions professionals i personals, no és possible entrar a fons en l'anàlisi més específic de la proposta.

Cursos 2000-2002

Es fa l'anàlisi de l'aplicació de la proposta a una de les aules i la redacció de la tesi.

Se n'elaboren les conclusions.

5.2 Metodologia de recerca

El treball inclou:

- ♦ La formació dels mestres que apliquen la proposta didàctica a les seves aules participant durant un any en un seminari en el qual es reflexiona sobre la pròpia pràctica i s'hi incorporen noves formes de treball (curs 1997–98).
- ♦ L'anàlisi de l'aplicació de la proposta a una classe de nens de cinc anys.

El desenvolupament del treball requereix de diferents marcs de referència però tant pels objectius que es planteja, com per l'entorn en què es desenvolupa, s'emmarca de ple en el camp de la investigació educativa.

Investigació educativa

Aquest camp d'investigació és ampli i està en evolució constant, tot i això aquest tipus d'investigació reuneix unes característiques que la diferencien d'altres tipus de recerques i molt especialment de les de les ciències naturals.

Latorre (1996) cita quatre aspectes que caracteritzen les recerques educatives i en mostren l'extensió i complexitat: la complexitat dels fenòmens educatius, la dificultat epistemològica, el caràcter pluriparadigmàtic, el caràcter multidisciplinari.

Un estudi referit a educació comporta la necessitat d'incorporar-hi aspectes de filosofia, psicologia, sociologia, antropologia o història. La música, sense deixar de banda totes aquestes disciplines, té alguns aspectes específics tals com la percepció sonora, la literatura musical, les tècniques i estils d'execució i composició, l'adquisició de destreses per al domini en l'execució de sons, l'anàlisi, la crítica... que no es poden pas deixar de banda (Kemp, 1993). Tots aquests aspectes donen a aquesta àrea un camp veritablement ample que cal delimitar si es vol avançar de forma objectiva en el seu coneixement ja que en educació mai no ha estat fructífer plantejar-se problemes de caràcter universal. Quan les recerques no delimiten contextos no serveixen per resoldre els problemes pràctics que els professors es plantegen davant de situacions concretes (Torres, 1988).

Ara bé, les situacions concretes les produeixen les persones que posseeixen intencionalitat i passió, emocions i sentiments i en la seva relació sorgeixen quantitat

d'interaccions complexes d'analitzar. Per millorar la qualitat dels processos d'ensenyament i aprenentatge cal una autèntica col·laboració entre els investigadors i els professors en un pla d'igualtat, sense distàncies ni recels. La investigació educativa, com a investigació aplicada, ha de tenir com a finalitat prioritària afavorir en els educadors els processos de reflexió i crítica (Torres, 1988). És a dir, afavorir el coneixement de la pròpia pràctica a fi de poder estar actius en les intencions i actituds que permeten millorar-la.

Com diu Stenhouse (1987), l'autèntica professionalitat dels docents es mesura pel grau de consciència i autonomia de les seves accions i és per això que l'objecte de la investigació educativa consisteix a desenvolupar una reflexió atenta que enforteixi el judici professional dels educadors.

En tots els casos la investigació educativa ha d'intentar relacionar la teoria amb la pràctica de forma que el pensament pedagògic i la realització pràctica es complementin per donar sentit i coherència als processos d'ensenyament i aprenentatge.

Atesos els objectius que ens proposàvem, aquesta recerca adopta bàsicament el paradigma qualitatiu i s'aproxima al plantejament de la investigació acció ja que pretén millorar la pràctica i produir canvis en la realitat estudiada. Intenta superar el divorci entre la investigació i la pràctica educativa i s'orienta a la formació del professorat i a la innovació educativa, requisits que assenyalava De la Torre (1994) per a aquest tipus d'investigació. Respon al plantejament d'investigació acció pels motius següents:

- ♦ L'objecte de la investigació sorgeix de problemes i preocupacions educatives de caire pràctic, que els educadors senten com a propis. Carr i Kemmis (1988), defensors d'aquesta metodologia, la consideren adequada per al tractament de temes relacionats amb el desenvolupament del currículum, el desenvolupament professional i la millora de programes.
- ♦ El treball implica les educadores amb les quals es forma un equip que té per objectiu la formació, l'anàlisi de la pràctica i la innovació. Això es tradueix en el seguiment i valoració conjunta de les sessions de classe al llarg de tot el curs i en la participació en les decisions que marcaven l'aplicació de la proposta a l'aula.

Així doncs, tant les característiques principals que guien la *investigació educativa*, com les que guien la *investigació-acció*, han orientat l'enfocament que s'ha donat al seminari realitzat durant el curs escolar 1997–98 en el qual s'ha treballat conjuntament amb les

mestres l'aplicació de la proposta didàctica a les aules i s'ha fet una constant reflexió sobre la pròpia pràctica.

Des de l'inici del seminari els mestres coneixien els objectius que es plantejaven alhora que jo coneixia bé la seva realitat escolat. Així tots teníem plena consciència del que volíem millorar. Vam poder integrar docència, pràctica i recerca a partir d'una reflexió compartida que ens donava criteris per opinar i buscar la millor forma de millorar la pràctica educativa.

Malgrat això, tant la proposta didàctica com l'anàlisi del procés d'ensenyament i aprenentatge les ha dut a terme la investigadora com correspon a un treball de tesi doctoral. De tota manera, proposta i anàlisi han estat sotmeses a la valoració de les protagonistes principals: les educadores i els seus suggeriments han aportat elements tant per analitzar les dades de recerca com per orientar la pràctica futura.

Un estudi de cas

L'anàlisi i l'estudi de l'evolució de la proposta didàctica en el si d'una classe durant un curs escolar –tema central de la recerca– requereix una metodologia que permeti identificar els mecanismes de relació que han facilitat els aprenentatges, la comunicació, l'evolució i la creativitat. Cal observar les actituds i les conductes, analitzar els diàlegs, resituar les intencions educatives dels educadors en cada moment de l'aprenentatge, així com valorar el nivell d'intercanvi i comunicació que es va establint entre els diferents membres del grup classe.

En les ciències humanes i socials, l'estudi de casos s'aplica com a mètode per a l'estudi de la realitat (Pérez Serrano, 1998) principalment en temes com el procés d'avaluació de determinats projectes curriculars o innovadors, l'organització i clima social de l'aula, el pensament del professor o del mateix alumne.

L. Stenhouse (1987) opina que es podrà perfeccionar notablement l'art d'ensenyar si, al costat de les hipòtesis que cal comprovar, s'ofereixen descripcions de casos o generalitzacions retrospectives sobre casos prou rics en detalls; llavors aquesta investigació pot proporcionar un context comparatiu en el qual podem jutjar el cas concret.

Així doncs, la metodologia utilitzada en aquesta recerca adopta també com a marc l'anàlisi o l'estudi de cas, pretén aprofundir en una realitat concreta, comprendre el significat de les accions humanes i recollir dades per poder explicar aquesta realitat.

A continuació determino els contextos en què es desenvolupa l'aplicació de la proposta didàctica.

5.3. Els contextos de la recerca

Els contextos en què es desenvolupa la recerca són:

- ♦ El seminari, amb la participació dels mestres tutors i especialistes de música, en el qual s'explicita la proposta didàctica i es fa un seguiment de la seva evolució.
- ♦ Una classe de nens de cinc anys en la qual és du a terme la programació i a partir de la qual es fa la recerca.

5.3.1 El seminari

La proposta didàctica es va transmetre, explicitar, compartir, amb els mestres que en farien l'aplicació a l'aula a partir d'un seminari. Es va iniciar el juliol del 1997 amb dos dies de treball intensiu i va continuar a partir de principis de setembre durant tot el curs escolar 1997–98 amb una hora de treball setmanal (vegeu annex 1). Aquest seminari va comptar amb el suport de l'ICE de la UAB.

Participants

El seminari el van formar:

- ♦ Les tres mestres tutores de les classes de cinc anys de dues escoles públiques de poblacions del Vallès Occidental.
- ♦ Les especialistes de música de totes dues escoles.
- ♦ Un mestre observador.
- ♦ Dues estudiants de magisteri que van fer les pràctiques en aquests centres.
- ♦ La investigadora i coordinadora del seminari.

La composició d'aquest grup responia a l'interès d'implicar tots els responsables del projecte en un treball d'equip a fi de poder millorar la pràctica educativa. Els diferents membres es van responsabilitzar de diverses tasques: les mestres tutores i les especialistes de música eren les responsables de dur a terme l'aplicació de la proposta didàctica a l'aula. El mestre observador era l'encarregat de prendre notes i fer els resums

de les reunions (vegeu annex 3). Els registres de les classes de l'especialista de música els van dur a terme les mestres tutores. Les estudiants van col·laborar en tasques diverses molt especialment en l'elaboració de materials, enregistraments d'activitats, observació concreta de situacions, etc.

Tots els membres que formaven part del seminari, abans d'iniciar-lo, ja coneixien les intencions de la proposta didàctica que es proposava aplicar i tenien expectatives sobre el què podia aportar de nou. El fet de compartir els objectius i les intencions del treball que es volia dur a terme va facilitar el que tothom el sentís com a propi i, per tant, es va crear una molt bona predisposició a participar-hi.

Objectius del seminari

En el seminari es pretenia:

- ♦ Analitzar i concretar la proposta didàctica especialment dissenyada per a les classes de nens de cinc anys.
- ♦ Fer un constant seguiment de la seva aplicació al llarg del curs, reelaborant la proposta inicial en funció de la seva aplicació a l'aula.
- ♦ Observar el processos d'ensenyament aprenentatge deixant-ne constància escrita i recollint dades a fi de poder-ne fer una anàlisi posterior.

Metodologia de treball

Al llarg del curs, les sessions del seminari van ser el punt de trobada de tots els professionals que interveníem en l'experiència. En totes les sessions es procurava recollir les aportacions que els mestres feien sobre tot el que observaven a les escoles i a partir d'aquí es reflexionava conjuntament procurant trobar la millor forma d'intervenir per dur a terme les intencions de la proposta didàctica.

Aquestes intencions, els objectius, així com la forma de treballar amb els materials va necessitar d'una explicitació constant. A moltes sessions es presentaven exemples pràctics d'activitats i es preparaven conjuntament tasques concretes a partir dels materials. També es van facilitar petits documents escrits per orientar el treball dels continguts musicals.

A mesura que el curs avançava els mateixos mestres anaven apuntant les solucions més adequades per promoure la creativitat dels nens i la cooperació entre ells, per treballar els diferents continguts, per coordinar el treball de mestra tutor i especialista, etc.

Temes principals

A les sessions prèvies a l'inici de l'experiència fetes durant el mes de juliol del 1997, les educadores van exposar el programa d'educació musical que en aquests moments portaven a terme a les seves aules, d'altra banda la coordinadora va presentar la proposta didàctica que s'havia d'aplicar. Això va permetre una reflexió col·lectiva a partir de la qual es van concretar els aspectes d'especial interès que calia treballar en profunditat.

A partir d'aquest primer contacte ja es va valorar la conveniència de donar continuïtat a les activitats de cant col·lectiu i a l'audició d'obres musicals. Sense aquestes dues condicions un programa d'educació musical no es podria desenvolupar amb suficient riquesa de vivències i aprenentatge.

A continuació es presenten breument els aspectes més rellevants treballats al seminari, els que han tingut una presència constant al llarg del curs (vegeu annex 2).

LES INTENCIONS DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA ES FAN EXPLÍCITES REITERADAMENT

D'una forma general les intencions i els objectius de la proposta didàctica s'expliciten a principi de curs, però a mesura que el curs avança se'n va parlant i es relacionen les activitats que es duen a terme amb les intencions que les generen. Aquest fet afavoreix la reflexió constant i la construcció de criteris col·lectius sobre l'aplicació de la proposta.

ES REFLEXIONA SOBRE LES POSSIBILITATS DE COMPARTIR EL TREBALL MESTRE-ESPECIALISTA.

A principi de curs aquest fet es presenta com una de les intencions de la proposta didàctica, per més que a les escoles la col·laboració entre mestre i especialista ja era habitual pel que fa al treball d'alguns continguts. A mesura que el curs avança es van trobant diferents formes de coordinació que són analitzades. L'activitat musical quotidiana dels nens i la mestra tutora es porta a la classe de l'especialista i les que s'inicien a la classe de música tenen continuïtat en diferents moments de la setmana.

S'ORIENTA UNA MANERA CONCRETA D'UTILITZAR ELS MATERIALS AMB LA INTENCIÓ DE FACILITAR LA COPARTICIPACIÓ

Quan parlen de materials ens referim tant als instruments musicals, com a les obres dels compositors, com a les partitures. En les primeres sessions del seminari es fan sessions pràctiques comentades, en les quals es mostra una manera de treballar, s'intueixen les intervencions dels nens i s'apunta una possible seqüenciació de forma que les activitats procurin la progressió dels aprenentatges. A mesura que el curs avança la utilització del material s'orienta a partir de l'experimentació a l'aula.

ES DONEN RECURSOS PER ESTIMULAR, ATENDRE I COMPENDRE LES PRODUCCIONS DELS NENS

Aquest és un tema central del seminari que avança mentre les educadores expliquen les produccions que els nens fan a les seves aules. La reflexió i valoració conjunta ajuda a proposar formes d'intervenir que van des de que l'educador també faci les seves pròpies produccions, fins a buscar recursos per què les produccions individuals dels nens esdevinguin col·lectives o a la necessitat d'aportar materials nous al racó de música.

ES SUGGEREIXEN FORMES DE FACILITAR QUE ELS NENS RELACIONIN LES ACTIVITATS FETES ENTORN DE LES OBRES MUSICALS, AMB LES DE LES CANÇONS I LES PRODUCCIONS

Aquesta també és una intenció de la proposta didàctica que és possible dur a terme quan es relacionen les activitats d'escolta, interpretació i creació. Durant el seminari aquesta intenció s'explicita ja en les primeres sessions i en la presentació dels materials. Després, a mesura que avancen les produccions dels nens, l'aprenentatge de cançons i el coneixement de les obres musicals que escolten, es van trobant diferents recursos per aconseguir aquesta globalització.

ES VETLLA PER AFAVORIR UNA PRESÈNCIA CONSTANT DEL TREBALL DELS ELEMENTS CONSTITUIUS DE LA MÚSICA AL LLARG DEL CURS DE FORMA QUE ENRIQUEIXIN LES ACTIVITATS D'ESCOLTA, INTERPRETACIÓ I CREACIÓ.

La programació avança i paral·lelament es van trobant formes de treballar els elements proposats de forma seqüenciada tant en l'escolta com en la interpretació i creació. Les aportacions dels mestres ajuden a trobar el nivell adequat a cada moment i a cada grup.

ES VALORA, S'ANALITZA I ES BUSCA LA MILLOR MANERA D'UTILITZAR EL LLENGUATGE VERBAL A PARTIR DEL QUAL MESTRES I NENS INTERCANVIEN LES EXPERIÈNCIES MUSICALS I NEGOCIEN ELS SIGNIFICATS

Dins del seminari es parla sovint de *les converses sobre música* referint-se a tots els moments en què el so i la música esdevenen tema de conversa per al col·lectiu o també en

petits grups o en la relació mestre–nen. Els comentaris d'aquestes converses permeten identificar-ne el contingut, posant l'atenció de l'educador en el tipus de llenguatge a construir i a compartir en diferents ocasions: quan apareixen les primeres definicions de conceptes musicals per part dels nens, quan es manifesten crítics per a uns determinats sons, quan expressen els seus gustos, desitjos o intencions, etc. A partir de comentar les *converses sobre música* es van trobant formes oportunes d'utilitzar el llenguatge verbal.

ASPECTES ORGANITZATIUS

En el seminari els aspectes més pràctics i d'organització es tracten per aconseguir la millor forma d'aplicació de la proposta. Així, des dels horaris de dedicació a les activitats musicals, la delimitació del racó de música, la mida més oportuna de les partitures, la forma de presentar-les i plastificar-les, etc., al llarg del curs esdevenen temes que no es poden obviar.

Valoració

L'anàlisi del treball i l'evolució del seminari podria ser motiu per a una recerca. Va ser una experiència compartida –especialistes, mestres tutors, estudiants i coordinadora– que a mesura que el curs avançava era més marcada per les intervencions que els nens feien a les classes. Les seves expressions verbals, les seves descobertes, així com les seves creacions ens obligaven a trobar la forma d'orientar el seu aprenentatge respectant les seves aportacions i estimulants el seu progrés.

Els resums de les sessions del seminari ens aporten informació sobre l'evolució de la programació i els criteris amb què s'incorporen les diferents formes de treballar la música. Les aportacions dels mestres, les reflexions conjuntes, la recerca de formes de compartir el treball mestre–especialista, la revisió de les tasques que es van duent a terme, l'explicitació sobre les intervencions dels nens, són aportacions de gran valor que es mantenen com a punt de referència per a treballs posteriors.

5.3.2 Les escoles

La proposta es va dur a terme a tres classes de nens de cinc anys, dues d'una escola de Cerdanyola del Vallès i una d'una escola de Terrassa. L'enregistrament en vídeo en nombre suficient de sessions per poder-lo analitzar posteriorment, es va fer en una de les

aules, ja que l'objectiu de la recerca –analitzar quines dinàmiques fan possible les creacions de nens i educadores en el si d'una classe i mostrar com afavoreixen l'aprenentatge– aconsellaven aquesta opció.

La participació de totes dues escoles al llarg de l'aplicació de la proposta, va permetre contrastar les realitats que s'anaven creant i comprovar que al donar protagonisme als nens en l'aprenentatge s'anaven perfilant diferents aspectes musicals, ja que cada col·lectiu, format pels nens i l'educadora amb la influència de l'especialista de música, organitzava les activitats atenent les dinàmiques que es creaven en el si de la classe. Això es feia palès quan les educadores anaven explicant les activitats musicals respectives i molt especialment quan es concretaven aspectes relacionats amb les produccions musicals pròpies.

La realitat que s'analitza, que succeeix en una aula de nens de cinc anys, va anar prenent forma tant per l'actuació dels membres del grup classe com per l'orientació i la influència de la reflexió conjunta sobre l'aplicació de la proposta a les tres aules d'educació infantil.

També cal dir que alguns aspectes de la proposta didàctica no representaven una novetat ni per a les educadores ni per als nens d'aquesta classe, ja que estaven en sintonia amb la pràctica d'educació musical dels cursos anteriors. Les respostes, les actituds i la participació dels nens han de ser analitzades tenint en compte que són resultats no tan sols de l'aplicació d'aquesta proposta didàctica sinó també de l'educació musical rebuda al llarg dels tres anys d'escolaritat infantil.

5.3.3 La classe dels *Óssos* de l'Escola Bellaterra

Les educadores

La mestra tutora de la classe dels *Óssos* és una mestra especialista en educació infantil sense formació musical específica. En el seu currículum figura la realització d'un postgrau europeu de d'Educació Infantil en el context del qual va dur a terme un treball de recerca sobre l'educació musical dels nens de quatre anys. És una mestra sensibilitzada pel tema de l'educació musical dels nens petits.

L'especialista de música té l'especialització en educació musical i ha participat en seminaris de formació permanent en què s'han treballat temes propers a l'etapa d'educació infantil. Des de l'any 1994 en què va entrar en aquesta escola, col·labora amb els mestres d'infantil i orienta el seu treball

Els alumnes

El grup classe estava format per 13 nens i 12 nenes, la major part de classe mitjana residents a Cerdanyola

Des que van entrar a l'escola als tres anys, els nens han tingut una estimulació musical rica i variada. Això explica tant les actituds d'interès de tot el grup per les activitats musicals com la capacitat de respondre sensorialment a la música. Aquests dos aspectes estaven fonamentats en un treball bàsicament sensorial i col·lectiu en els anys anteriors aspecte que els feia difícils de mesurar a l'inici de l'experiència.

En conseqüència, més que parlar de coneixements, es tracta de caracteritzar, a continuació, la pràctica musical prèvia:

La pràctica musical prèvia estava fonamentada en el cant, l'audició d'obres musicals i, més puntualment, la dansa. Cal dir que les activitats musicals es realitzaven amb un alt nivell de qualitat i que un dels aspectes més destacables que s'observava a principi de curs era la capacitat que manifestaven per compartir les experiències musicals amb tot el grup classe.

En els moments de música mostraven interès i tenien creats un hàbits d'escolta i atenció que posaven de manifest que les vivències tingudes amb aquest llenguatge els havien propiciat satisfacció i gaudi.

A la classe hi havia un racó de música amb instruments, el cançoner de la classe amb les partitures de les cançons, la imatge d'alguns compositors, les cassettes, etc. Els nens podien anar al racó de música a tocar els instruments en els moments en què el grup classe dedicava el seu temps a fer activitats en els diferents racons de joc que hi havia organitzats.

Els aspectes que menys s'havien treballat eren la creativitat i la iniciació a la lectura de les grafies musicals.

Temps de dedicació a la música

L'ESPECIALISTA DE MÚSICA

Durant tot el curs l'especialista de música va fer una hora i mitja de classe setmanal amb els nens. En aquesta escola, a les classes d'educació infantil el temps que l'especialista de música dedica a cada classe acostuma a ser d'una hora. En programar les condicions per a

dur a terme l'experiència es va acordar augmentar mitja hora la dedicació a aquesta classe i es va considerar que aquesta mitja hora garantia la possibilitat d'atendre l'evolució dels aprenentatges musicals i compartir amb la mestra tutora l'atenció a les aportacions dels nens.

LA MESTRA TUTORA

La mestra tutora va continuar el temps de dedicació a la música que acostumen a fer les mestres d'infantil d'aquesta escola. Al matí, quan arriben, dediquen uns 10 minuts a l'audició musical, i dos dies a la setmana els nens poden anar durant dues hores al racó de música a tocar els instruments, llegir partitures, etc.

A partir del gener, atenent una demanda dels nens, es va deixar que dos d'ells, per parelles, fessin torns al racó de música a les estones de pati i després es deixava un temps perquè mostressin algunes de les activitats que havien fet en aquest racó.

A banda d'aquests períodes de temps en què tota la classe es dedicava a la música, aquesta àrea va anar augmentant la seva presència en diferents moments de la vida quotidiana.

5.4 Els instruments per a la recerca

Les dades obtingudes provenen de diferents fonts i els instruments utilitzats per a la recollida de dades són diversos:

Quadre 5.1. Dades i instruments per la recerca

Seminari	Observacions a l'aula	Materials elaborats a l'aula	Altres
Resums escrits de cada sessió. Valoracions aportades cada trimestre pels mestres implicats.	Enregistraments audiovisuals de totes les classes realitzades per l'especialista en una aula des del 18 de novembre fins a finals de maig. Enregistraments d'activitats al racó de música en una aula.	Produccions gràfiques de nens i educadores.	Memòria de pràctiques de dues alumnes corresponents a dues classes de diferents escoles. Entrevista a especialista i tutora de la classe analitzada.

RESUMS DEL SEMINARI

Aquests resums permeten veure els temes que a cada moment del curs tenien el màxim d'interès o preocupació i permeten entendre l'evolució i els canvis en les formes d'intervenir de l'educador i de posar a l'abast dels nens diferents materials. També hi ha narrades algunes activitats que aporten informació per a l'anàlisi (vegeu annexos 1, 2, 3 i 4).

ENREGISTRAMENTS AUDIOVISUALS

- ♦ De les classes de l'especialista de música
- ♦ D'activitats al racó de música.

L'instrument que més permet fer un seguiment de la programació, observar la interacció i escoltar i veure les produccions musicals dels nens és l'enregistrament en vídeo. Les gravacions en vídeo de les classes de música del grup classe *Óssos* han estat l'objecte d'anàlisi aprofundit en aquesta recerca.

A les sessions de música realitzades amb la presència de l'especialista hi conflueixen totes les activitats musicals que es fan a la classe. Els nens mostren les seves produccions, la mestra tutora explica a l'especialista les experiències de la setmana, se li consulten els dubtes i l'especialista organitza la classe recollint totes les aportacions i donant materials nous per continuar el treball. Són un total de 31 classes de duració variada que va des de la mitja hora fins a una hora.

- Tres del mes de novembre.
- Quatre del mes de desembre.
- Dues del mes de gener.
- Cinc del mes de febrer.
- Vuit del mes de març.
- Cinc del mes d'abril.
- Quatre del mes de maig.

Aquests enregistraments permeten observar les actituds i conductes de nens i educadora, transcriure converses, escoltar les produccions musicals, etc.

S'ha incorporat un minutatge als vídeos de forma que sigui fàcil identificar les diferents activitats en cadascuna de les cintes.

PRODUCCIONS GRÀFIQUES DE NENS I EDUCADORES.

Són l'expressió gràfica de produccions musicals. Gairebé sempre que un nen presenta una grafia en la qual expressa una producció sonora seva l'explica: diu quines són les seves intencions en escriure-la i què representen els diferents dibuixos. En aquesta recerca s'han analitzat en profunditat les grafies dels nens de la classe dels Óssos en relació amb les activitats que es porten a terme en el moment en què es produeixen (vegeu 8.6, 9.6.3).

VALORACIONS I ANOTACIONS DEL MESTRES

Aquests materials expressen la forma personal com els mestres van seguint l'experiència valorant el que per a ells té més rellevància, els dubtes, les inquietuds, les coses que cal tenir en compte, etc. Complementen els resums del seminari i serveixen per explicar algunes de les decisions que es prenen en uns moments concrets (vegeu annex 4).

MEMÒRIES DE PRÀCTIQUES

Les dues alumnes de pràctiques que van assistir a algunes sessions del seminari i que van fer les pràctiques a dues aules, van entrar molt en la dinàmica de treball que es duia a terme i, en l'època que van estar a l'escola, van oferir ajuts molt oportuns. El document escrit que queda de la seva aportació és la memòria de pràctiques en la qual a part de descriure l'ambient de l'aula, les aportacions de mestres i nens i les seves pròpies, expressen la forma personal com elles viuen l'experiència. Aquests documents aporten la visió d'un observador extern força coneixedor de l'experiència.

ENTREVISTA A LA TUTORA I LA ESPECIALISTA

La mestra tutora i l'especialista de música fan una valoració de l'experiència en què confirmen o matisen les conclusions de l'anàlisi. Les seves aportacions validen els resultats de l'anàlisi i es tenen en compte a l'hora de redactar les conclusions finals (vegeu capítol 10).

5.5 Elaboració de les dades. Primer nivell d'anàlisi

Com s'ha anat explicitant, es pretén fer un estudi de cas en relació amb el desenvolupament de l'ensenyament i aprenentatge de la música en una classe de nens de cinc anys durant un curs escolar amb l'objectiu d'identificar les produccions musicals d'educadores i nens, detectar què les fa possibles i demostrar que al llarg del procés aquestes produccions permeten l'aprenentatge i l'avenç en el domini dels diferents continguts musicals.

Atès que les produccions musicals formen part del procés d'ensenyament aprenentatge i apareixen molt globalitzades amb totes les altres activitats musicals que es realitzen al llarg del curs, es fa imprescindible fer un seguiment força continuat de l'aplicació de la proposta a l'aula que ens permeti identificar-les, comprendre per què són possibles i demostrar que faciliten l'adquisició d'aprenentatges.

A continuació s'explica el procés a partir del qual s'ha dut a terme l'anàlisi valorant l'aportació de cadascuna de les tècniques utilitzades. En els apartats següents es presenta el resultat de lectures progressives que s'han fet de les activitats a l'aula a partir d'uns criteris prèviament establerts. Aquestes lectures possibiliten l'anàlisi més específica de les produccions musicals de nens i educadores emmarcades en el desenvolupament de la programació al llarg del curs. Aquesta anàlisi s'exposa en els capítols 7, 8 i 9 i en acabar cadascun d'ells hi ha una síntesi dels resultats més rellevants.

5.6. Les classes de l'especialista de música

Tal com s'ha exposat a l'apartat 5.4 referit als instruments per a la recerca, de tots els instruments de què es disposa és dona la màxima importància als enregistraments en vídeo de les classes fetes per l'especialista de música que es complementen amb les anotacions i les narracions que les educadores aporten en el seminari. Els altres instruments ens permeten validar les dades obtingudes a partir de l'anàlisi dels dos registres citats.

Els enregistraments en vídeo de les classes de música fetes per la mestra especialista des del 18 de novembre del 1997 fins al 14 de maig del 1998 corresponen a les dates que s'indiquen a continuació. Aquestes classes es numeren de l'1 al 31 per facilitar una forma pràctica de referir-les que alhora indiqui el moment del curs en què es desenvolupen les activitats.

Quadre 5.2 Classes de música enregistrades en vídeo

Novembre	Desembre	Gener	Febrer	Març	Abril	Maig
1: dia 18 2: dia 25 3: dia 26	4: dia 3 5: dia 5 6: dia 10 7: dia 17	8: dia 15 9: dia 22	10: dia 10 11: dia 12 12: dia 17 13: dia 19 14: dia 26	15: dia 5 16: dia 12 17: dia 17 18: dia 18 19: dia 24 20: dia 25 21: dia 26 22: dia 31	23: dia 2 24: dia 16 25: dia 23 26: dia 28 27: dia 30	28: dia 5 29: dia 7 30: dia 12 31: dia 14

5.6.1 Identificació de les activitats

L'objectiu de la primera lectura i el buidatge dels vídeos en els quals hi ha enregistrades les 31 classes de música realitzades per l'especialista de música, pretén ordenar i classificar el seu contingut en activitats.

Aquesta primera forma d'analitzar els enregistraments es va considerar necessària per identificar els diferents blocs de treball –cançons, obres musicals i produccions– presents a totes les classes de música i els elements musicals –sons, ritmes, estructures i plans

sonors– que van apareixent constantment amb una gran varietat de procediments, recursos i materials. L’engranatge que permet organitzar cadascuna de les classes es basa a fer que la música hi sigui sempre present implicant els nens amb una gran varietat de conductes i formes a fi que els creï interès i se’ls facilitin els diferents aprenentatges.

L’objectiu d’aquesta classificació inicial ha estat fer una lectura organitzada dels vídeos segmentada en funció de les activitats d’educadores i nens. S’han agrupat en una mateixa activitat aquelles tasques en què la interacció entre professor i alumne es realitza al voltant d’un contingut concret i per a la consecució d’un mateix objectiu.

Aquesta lectura es fa en una fitxa en la qual, a més de descriure mínimament l’activitat, s’hi apunta qui participa en la seva realització i el tema entorn del qual es realitza, aspectes que faciliten la lectura i la comprensió de l’activitat.

Alhora, aquestes activitats s’han numerat amb l’ordre en què es realitzen a la classe i s’hi ha indicat també el minutatge que ocupen en el vídeo.

Es presenta el buidatge d’una de les classes a fi d’exemplificar-ne el contingut:

Quadre 5.3 Buidatge de l'enregistrament en vídeo de la classe del 18-XI

Minutatge de les cintes	Núm d'activitat	Activitats	Obra. Materials.	Realitzador	Comentaris
0.00.38 0.02.00	1	Producció	Partitura arbitrària feta per un músic	Dues nenes	Conversa interessant
0.02.00 0.03.07	2	Producció i lectura		Escriu un nen. Llegeix la ME.	Intervé la MT; es parla de les figures musicals.
0.03.07 0.06.22	3	Audició La ME dibuixa la música a la pissarra.	Dansa Xinesa	Tots	Mentre dibuixa canta les melodies i els nens s'hi afegeixen. Es nota que les coneixen molt.
0.06.22 0.06.48	4	Canço-Triar un nen	Tres cullerades d'aigua amb arròs	ME	
0.06.48 0.09.56 0.11.20	5	Audició amb moviment S'explica És realitza	Dansa Xinesa	ME i tres nens	Es relaciona amb el dibuix de la pissarra Els nens ho fan bé
0.11.20 0.12.41	6	Fer diferents sons amb unes nous	Nous	Els fa la ME i explica	Ho relaciona amb la <i>Dansa Xinesa</i>
0.12.41 0.12.49	7	Triar nens	Tres cullerades	ME	
0.12.49 0.15.01	8	Es marca fa-si bemoll al teclat. S'explica una producció col·lectiva	acord fa-si bemoll	ME i dos nens	No hi ha temps d'acabar l'activitat.
0.15.01 0.15.51	8	Producció. ME és despedeix	Inventa una cançó	ME	Canta dient el nom de les notes.

5.6.2 Classificació de les activitats

El segon procediment d'anàlisi va ser la classificació de les activitats detectades en el buidatge dels vídeos. Aquesta classificació es va fer tenint en compte els blocs de treball al voltant dels quals es va programar la proposta didàctica: obres musicals, cançons, i

produccions lliures, afegint-hi un apartat “altres” en el qual es recollien les activitats que no poguessin incloure’s en els tres primers enunciats.

Aquesta classificació va permetre identificar les produccions realitzades dins de la classe de música per les educadores, pels nens o conjuntament

A continuació se citen els criteris a partir dels quals una activitat ha estat inclosa en un bloc o en un altre. També es delimita de forma molt específica el que en aquesta recerca es considera com a producció musical.

Les activitats s’han classificat així: obres musicals, cançons, produccions i altres, seguint els criteris següents:

OBRES MUSICALS

En aquest apartat se citen diverses activitats relacionades amb l’audició de les obres musicals que s’escolten a cada classe. Aquesta audició pot comportar: l’escolta, la sincronització de moviments, la descoberta auditiva d’elements constitutius de la música, l’elaboració d’esquemes de les obres, les explicacions o deduccions sobre els instruments que les interpreten, etc. En aquesta columna s’hi inclouen totes les activitats relacionades amb les obres musicals menys les que comporten la realització per part dels nens o les educadores de noves produccions sonores i musicals.

CANÇONS

Es citen les cançons que s’estan cantant o escoltant en aquell moment i les activitats relacionades amb aquestes cançons que comportin: escoltar-les, cantar-les a nivell individualment, col·lectivament o en petit grup, sincronitzar-hi el moviment, comentar el text, veure’n la grafia i fer activitats relacionades amb la seva descoberta (treballs de pulsació, identificació d’elements, reproducció d’esquemes rítmics o melòdics, etc.). És a dir, totes les activitats relacionades amb les cançons menys les que inclouen la realització per part dels nens o les educadores de noves produccions gràfiques i musicals.

PRODUCCIONS—CREACIONS

S’hi inclouen les produccions que per a aquesta recerca han de ser objecte principal d’estudi: totes les petites o més grans produccions musicals que han estat creades pels mestres o els nens. Aquestes produccions poden sorgir arran de l’audició d’una obra musical, poden acompanyar una cançó o poden no tenir cap relació directa amb cap altra activitat musical. Poden presentar-se a partir d’una grafia o interpretar-se directament.

Aquest criteri explica per què en l'apartat *produccions musicals* en alguns moments hi apareixen els noms de les obres dels compositors o de les cançons que els nens canten. Això vol dir que aquestes produccions prenen com a referència les obres citades.

Com s'ha dit, el fet de cantar les cançons –evidentment una forma bàsica de produir música– s'inclou en l'apartat *cançó* pel fet que les cançons no s'han inventat en el si de la classe i, per tant, la interpretació de les cançons no s'analitza en aquesta recerca.

ALTRES

Són activitats a les quals dono el valor *d'exercicis musicals*. Gairebé sempre tenen per objectiu reforçar l'aprenentatge d'algun contingut provocant-ne l'escolta, la imitació, el reconeixement, etc. Quan una activitat se cita en aquest apartat vol dir que per afavorir-ne el treball el contingut que es treballa se separa de qualsevol altra referència musical, o sigui, que en el moment de la seva realització no es relaciona ni amb cap obra musical, ni amb cap cançó, ni tampoc es pretén fer-ne una producció.

Es mostra amb un exemple

A fi de mostrar com s'ha fet la classificació de les activitats en obres musicals, cançons, produccions o altres, s'expliquen els criteris utilitzats per a l'anàlisi de la classe del 18 de novembre de la qual s'ha presentat el resum a l'apartat anterior:

L'OBRA MUSICAL que es treballa és la *Dansa Xinesa del Trencanous*. Les activitats que es realitzen al voltant d'aquesta obra són la 3, la 5 i la 8.

Les activitats 3 i 5 s'inclouen en l'apartat d'obres musicals perquè s'hi parla de l'obra, s'escolta, es dibuixa, i es representa corporalment. L'activitat 8 s'inclou a produccions ja que en marcar l'acord amb el teclat s'experimenta amb les notes que el formen, es creen ritmes, seqüències sonores, etc. Per tant, es fa producció pròpia.

Quadre 5.4 Classificació de les activitats en relació a les obres musicals

Classe	Obres musicals	Cançons	Produccions	Altres
--------	----------------	---------	-------------	--------

18-11	3. <i>Dansa xinesa</i> explicació, dibuixar esquema 5. <i>Dansa xinesa</i> moviment		8. <i>Dansa Xinesa</i> . Marcar fa–si bemoll amb el teclat	
-------	---	--	---	--

CANÇÓ: en tota la classe la única cançó que apareix és *Tres cullerades d'aigua amb arròs*. La canta la ME sola i li dóna una funcionalitat: triar uns nens. Són les activitats 4 i 7 que s'inclouen a *cançó*.

Quadre 5.5 Classificació de les activitats en relació a les cançons

Classe	Obres musicals	Cançons	Produccions	Altres
18-11		4. <i>Tres cullerades</i> cançó eliminativa 7. <i>Tres cullerades</i> cançó eliminativa		

PRODUCCIONS: en aquest apartat hi ha cinc activitats que es consideren.

- ◆ Activitat 1: dues nenes interpreten lliurement una partitura arbitrària feta per una persona externa a l'experiència.
- ◆ Activitat 2: un nen ha escrit un ritme i la ME l'interpreta variant els timbres.
- ◆ Activitat 6: la mestra especialista fa diferents sons amb les nous fent escoltar la diferència sonora entre fregar i picar.
- ◆ Activitat 8: al marcar l'interval harmònic fa–si bemoll amb el teclat, la mestra especialista i un nen creen unes seqüències rítmiques.
- ◆ Activitat 9: la mestra especialista s'inventa una cançó amb notes per acomiadar-se dels nens i acabar la classe.

Quadre 5.6 Classificació de les activitats de producció musical

Classe	Obres musicals	Cançons	Produccions	Altres
18-11			1. Lectura arbitrària 2. Lectura part nen 6. Fan sons amb les nous 8. Marcar fa-si bemoll al teclat 9. La mestra inventa una cançó	

ALTRES EXERCICIS

En aquesta classe no hi ha activitats que s'hagin de considerar en aquest apartat. En conseqüència, les activitats d'aquesta classe queden enregistrades així:

Quadre 5.7 Classificació de les activitats de la classe número 1

Classe	Obres musicals	Cançons	Produccions	Altres
18-11	3. <i>Dansa xinesa</i> explicació, dibuixar esquema 5. <i>Dansa xinesa</i> moviment	4. <i>Tres cullerades</i> cançó eliminativa 7. <i>Tres cullerades</i> cançó eliminativa	1. Lectura arbitrària 2. Lectura part nen 6. Escoltar timbres 8. Marcar fa-si bemoll al teclat 9. La mestra inventa una cançó	

A partir d'aquest primer nivell de lectura de les dades el capítol següent mostra l'anàlisi en profunditat i els resultats de la recerca.